

POZABLJENI ROJAK IVAN TUŠEK

(Gradivo za življenjepis)

Čeprav je rojak Ivan Tušek z Martinjvrha (15. VIII. 1835 do 10. III. 1877) umrl že sredi svoje moške dobe, bo vedno zavzemal častno mesto v slovenski kulturni zgodovini kot prvi sestavljavec šolskih botaničnih tekstov, soustvarjavec slovenske botanične, fizikalne in matematične terminologije, zbiralec narodnega blaga in večletni odbornik ter tajnik Slovenske Matice. Kljub temu pa se s Tuškom doslej še nihče ni ukvarjal po njegovi zasluženosti, ampak je povsod omenjen le bolj mimogrede. Posebno nas preseneča, da je celo letopis Slovenske Matice, ki je tedaj objavljial zelo pestro zmes, ob smrti svojega še nedavnega tajnika Tuška povedal le, da je ta — umrl.

Pisanih virov o Tušku kot človeku skoraj da ni, sodobniki, ki so ga poznali, pa so že davno pomrli: ker mož ni bil leposlovec in tudi ne politik, ne moremo niti iz njegovih književnih proizvodov in nastopov v javnosti kaj prida sklepati, kako je čustvoval, mislil in ukrepal. Skratka, o tem našem rojaku še vedno nimamo niti približne duševne podobe, kakor so nam jo podali n. pr. o njegovem sošolcu, mladostnem prijatelju in stanovskem tovarišu Franu Erjavcu: vprašanje je, če bo to sploh kdaj mogoče. Če pa se danes skušamo približati Tušku v označenem smislu, naletimo že v začetku na velike težave, ker nam je celo njegova življenjska pot še v marsičem neznan. Zato podajam o njem najprej nekaj zadevnega gradiva, ki doslej še ni bilo objavljeno in ki ga po potrebi dopolnjujem s podatki, raztresenimi v tisku.

Ivan Tušek je izšel iz starobitnega rodu trdnih kmečkih posestnikov. Blaznik¹ pravi, da so prišli Tuški na Martinjvrh iz Davče, v Davčo pa s Tolminskega. Andrejka² pa navaja o tem še podrobnejše podatke: Iz Davče se je preselil neki Martin Tušek na Rovt pod Mladim vrhom, kjer je 1688 kupil posestvo Nikolaja Čadeža. Na Martinjvrhu pa je utemeljil rodovino Tuškov Tomaž, sin Jurija Tuška, zemljaka iz Rovta št. 28; Tomaž se je namreč leta 1802 poročil z Mino, hčerjo zadnjega moškega potomca Megušarjev, ki so gospodarili na Martinjvrhu od 1560 do 1802. Od teh se je še do danes ohranilo domače hišno ime V Megušnici ali Pri Megušarju. Domačija je še vedno v rokah Tuškov, sedaj Franceta, pranečaka našega naslovljenca.

Dokaze imamo, da so se mnogi Tuški že vsaj od konca 18. stoletja posvečali intelektualnim poklicem. Planina France omenja³ loškega slikarja Antona Tuška, ki je deloval v drugi polovici 18. stoletja. Našim slovstvenim zgodovinarjem pa je znan predvsem dr. Mihael Tušek, ljubljanski mestni zdravnik in sodelavec časopisov *Illyrisches Blatt* in *Kranjska Čbelica*; ta je bil sin zgoraj navedenega Tomaža in brat Janeza, Ivanovega očeta. Prav ta čas pa je živel v Ljubljani še neki drugi Miha Tušek z Martinjvrha. Poročilo

Ljubljanskega liceja za leto 1805⁴ ga navaja kot drugošolca obenem s kasnejšima literatoma Janezom Ciglerjem in Francem Andriolijem; v tej dobi je na zavodu poučeval tudi Valentin Vodnik. Po podatkih v Škofijskem arhivu v Ljubljani⁵ je ta Tušek obiskoval leta 1813 tretji letnik ljubljanskega bogoslovja, star tedaj 24 let. Šematizem za Kranjsko in Koroško⁶ ga navaja za leti 1826 in 1827 kot svetnega duhovnika v Ljubljani; po podatkih šentpeterske župnije v Ljubljani⁷ pa je že leta 1827 umrl (v Poljanskem predmestju št. 3). V kakšnih sorodstvenih odnosih je bil z obravnavanim naravoslovcem, mi ni znano; upoštevati moramo, da je Martinjvrh, zelo razvlečeno naselje, že takrat

Janez Tušek in Gregor Tušek, oče in brat Ivana Tuška

spadal pod več občin in župnij, pripadajoče arhivsko gradivo pa je le deloma ohranjeno. V to sorodstvo je verjetno spadal tudi Tušek, ki ga hvalijo Novice kot zborovodjo tržaške čitalnice.⁸

Da je bila Tuškom želja po izobrazbi prirojena, sklepamo tudi iz dejstva, da sta bila Ivanov oče Janez in za njim brat Gregor (oba kmetovalca) že od začetka člana Slovenske Maticе. V Matičinem arhivu⁹ je Gregorjev dopis, datiran 25. decembra 1870 v Martinjvrhu, s katerim se imenovani priglašata kot član. Na tem dopisu pa je tajnikova pripomba: »Star ud, že plačal za 1865...«; verjetno so Gregorja obvestili v tem smislu, kajti v istem gradivu¹⁰ beremo Gregorjevo izjavo:

Častili gospod!

Tu pošljem 4 f., da jih vpišete za leto 1870 in 1871. Prej so bili oča zapisani (podčrtal Z. B.), zato sem jaz mislil, da sem nov ud. Bog daj, da bi »Matica« prav dobro uspevala. Z Bogom!

Vas pozdravlja

Gregor Tušek

Če pomislimo, da je bila Matica ustanovljena leta 1865, se moramo čuditi, kako so bili na takrat odročnem Martinjvrhu na tekočem o naših najvažnejših kulturnih dogodkih. — Gregorja, ki je prevzel domačijo, zasledujemo kot Matičinega člana v njenih letopisih vse do 1897, nato pa je razmeroma mlad umrl; imel je devet otrok, od katerih pa sta samo dva dorasla: Frančiška in Janez, oče sedanjega gospodarja Franceta. Zadnji mi je povedal, da je bil Gregor tudi sicer velik ljubitelj knjig; vse njegove knjige, poln zaboj, pa je neki sosed uporabil — pri izdelavi opeke za novo hišo Tuškovich, ki je bila dograjena leta 1910.

Odločitev našega naravoslovca Ivana, da se posveti študiju, je bila torej popolnoma v skladu z družinsko tradicijo. Osnovno šolo je obiskoval leta 1844/45 v Železnikih,¹¹ nato pa v letih 1845/47 normalno v Škofji Loki;¹² zelo pomembno pa je bilo zanj šolanje na ljubljanski gimnaziji¹³ v letih od 1847 do 1855, kjer je drugoval znameniti generaciji vajecev.

V kakšnih političnih in kulturnih razmerah so dozorevali vajevcu na omenjenem zavodu, je že temeljito pojasnil Slodnjak;¹⁴ zdaj pa še pogledjmo, kako je to dobo prebil Tušek!

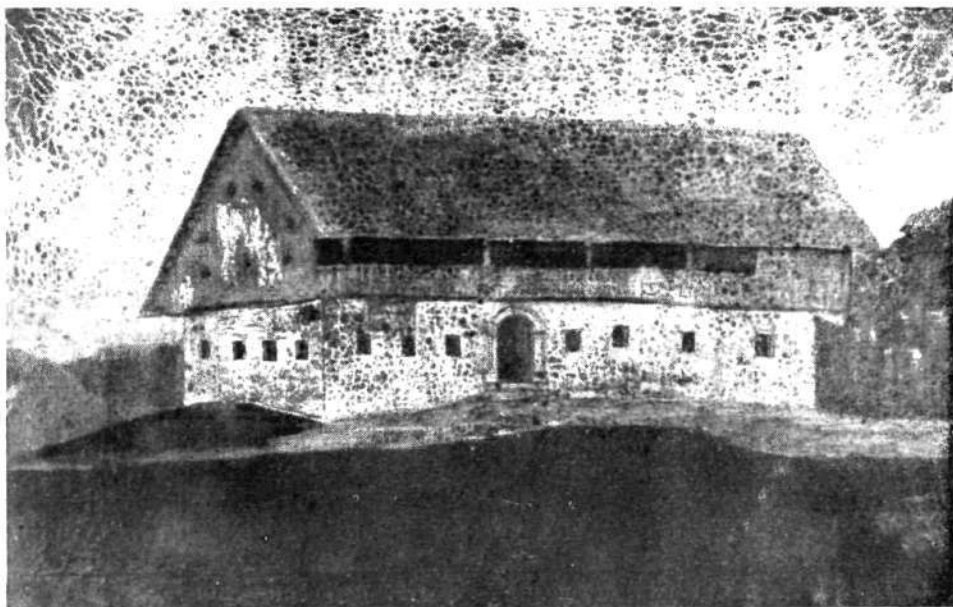
Kot gimnazijec je Tušek precej pogosto menjal stanovanje; še najdlje, namreč v 5., 6. in 8. razredu, je zdržal pri sošolcu Franu Erjavcu, za katerega je takrat skrbela teta po materi, Marija Bezlajeva.¹⁵ Prijateljstvo obeh bodočih naravoslovcev je bilo torej zgodaj vzpostavljeno; Tuškovi na Martinjvrhu pa vedo še danes povedati, da je Ivan kot dijak večkrat pripeljal o počitnicah na svoj dom Erjavca in tudi druge sošolce.

Gimnazijski katalogi iz te dobe nam kažejo v svojih ocenah Tuška največkrat kot dobrega dijaka; konec četrte šole pa je bil celo prav dobro ocenjen. Kot osmošolec je bil po uspehu v prvem polletju med 37 učenci na 14. mestu (za Stritarjem, Mandelcem in Jenkom pa pred Zarnikom, Erjavcem in Valjavcem), konec leta pa na 12. mestu; vendar sta bila tedaj za njim od prej navedenih le Zarnik in Valjavec.

Po marljivosti so označili profesorji Tuška kot vztrajnega, zanesljivega in (v 7. in 8. šoli) delavnega, po pazljivosti pa kot stanovitnega in pozornega dijaka. Tudi ocene iz vedenja nam dajejo o Tušku sliko resnega študenta; saj je vedno označen kot neoporečen, vzoren in podobno, z eno samo izjemo. Tu gre za naslednje:¹⁶ profesorji so nekoč opazili Tuška in Erjavca kot sedmošolca v gostilni (kamor sta zahajala tu in tam z drugimi vajevcu predvsem na slovsstvene pogovore), zaradi česar sta bila v vedenju grajana. Vendar pripominjam, da velja to le za oceno v prvem polletju, medtem ko je bilo njuno vedenje konec istega šolskega leta označeno kot predpisom popolnoma primerno. Če je bila omenjena graja res izrečena v zvezi z delom za Vaje, potem ne bo držalo, da so začeli vajevcu s svojim delom spomladi 1854,¹⁷ ker je bila graja zabeležena že pozimi istega leta.

Vprašanje je tudi, kakšen odnos so imeli do Vaj profesorji, če so zanje sploh vedeli. O tem pravi nepodpisani biograf Frana Erjavca sledeče:¹⁸ »Že kot dijaki so sklenili tesno književno zvezo, katera je bila tajna, kajti gimnazijsko ravnateljstvo ni smelo zanjo zvedeti...« Tako v naslednjem stavku pa piše: »Brez dvojbe je ravnateljstvo vedelo za Vaje, ali njih osnovateljem ni delalo neprimerno, ker je bil ravnatelj dober človek, a sam Metelko jih je, ko so mu stvar razodeli, močno pohvalil, da se vadijo v slovenščini.« — Iz te izjave si ne moremo ustvariti nobene zanesljive sodbe, ker je vsaj formalno v protislovju. Kako je torej moglo biti v resnici? — Splošno je znano, da avstrijske

šolske oblasti zlepa niso dovoljevale slovanskim dijakom organizacij, v katerih bi se ti ukvarjali z zgodovino, jeziki ali slovstvu svojih narodov; za naš konkretni primer pa je še posebej važen uradni dopis, datiran z 16. avg. 1849,¹⁹ ki ga je dostavilo deželno predsedstvo gimnazijski prefekturi v Ljubljani, in čigar vsebina je takale: Gimnazijski dijaki ne smejo biti člani združenj, ki jih organizirajo osebe, ki niso gimnazijski dijaki, pravtako pa jim je prepovedano organizirati lastna združenja. Sestanki in zborovanja večjega števila gimnazijcev z namenom literarnega izobraževanja pa so možni samo z dovoljenjem pristojnega učnega osebja, pa še to le v »hvalevredne« namene (lößliche

Rojstna hiša Ivana Tuška v Martinj vrhu. (Naslikal mizar Kordež iz Zeleznikov leta 1910)

Zwecke) in pod pogojem, da pri tem ni nobenega nereda, za kar spet odgovarja učno osebje. Dijakom, ki teh navodil ne bi upoštevali, pa je na koncu dopisa zagroženo z izključitvijo iz gimnazije. — Opisane razmere se v času Vaj prav gotovo niso izboljšale. Poleg tega je bil ravnatelj Nečasek bojzljive narave, zaradi česar je vso takratno gimnazijo vodil najhujši sovražnik narodnostnega gibanja, katehet Globočnik. Ta tip iz jožefincev v bachovskega huzarja prerajajočega se duhovnika pa je imel za vse narodne težnje ljubljanskega dijaštva vedno pripravljen vzklik: »Vse to je nesmisel!«;²⁰ ta Globočnik pa je bil vajevcem — razrednik. Za odgovor na naše vprašanje je tudi pomembno, da ni imel Tušek v vsej gimnazijski dobi nikoli tako slabih ocen iz slovenskega jezika kot ravno v osmi šoli, ko je bilo delo za Vaje, po vsem sodeč, na višku. Že v konferenčnem zapisniku z dne 22. oktobra 1854²¹ je bil iz tega predmeta opomnjen; na konferenci 20. decembra istega leta²² v zvezi s tem predmetom sicer ni omenjen, pač pa je imel tedaj kar nezadostno oceno iz verouka (seveda pri Globočniku) in iz latinskega jezika. V spričevalo, za prvo polletje pa mu je Metelko spet zapisal za slovenski jezik: komaj zadostno --

površno znanje in pomanjkljiva uporaba slovnice; pa še celo tik pred maturo, 24. maja 1855, beremo v konferenčnem zapisku,²³ da je bil Tušek pozvan k večji pazljivosti v tem predmetu. Možno je torej, da je prav zaradi Vaj redno šolsko delo v tem času nekoliko zanemaril. — Če upoštevamo vse navedene okoliščine, bomo pač težko verjeli, da so Vaje izhajale z vednostjo šolskega vodstva; kljub temu pa ni izključeno, da je Metelko neuradno kaj slišal o njih in tega ali onega sodelavca kdaj pohvalil.

Če si ogledamo Tuškove prispevke v Vajah, ne moremo povsem pritegniti Slodnjaku, ki pravi:²⁴ »Vsi njegovi (namreč Jenkovi, op. Z. B.) tovariši tičijo v prvem zvezku Vaj še do nosa v prevajanju člankov iz Meyerjeve Volksbibliothek für Naturkunde.« V tistem zvezku Vaj, ki ga Slodnjak²⁵ označuje kot prvega, je namreč Tušek zabeležil naslednja dva spisa:²⁶ *Žilštanj in Kavkaz in ondotno ljudstvo*.

Prvi spis je pravljica o gadih, ki nekje visoko v gorah izdelujejo »žilštanj«, to je steklenim kroglicam raznih barv podobne tvorbe. Ta Tuškov prvenec pa ni noben prevod, ampak primer narodnega blaga z Martinjvrha, kakršnega je Tušek kmalu za tem precej objavil v Slovenskem Glasniku:²⁷ tam je natisnjen tudi *Žilštanj*. — Poročilo o Kavkazu pa je bilo, kot Erjavčeva Odesa v istem zvezku Vaj, odmev na takratne vojne dogodke v južni Rusiji.

V drugem zvezku Vaj pa je Tušek napisal najprej dva šaljiva sestavka:²⁸ *En košček iz življenja učenca* in *Nestanovitnež*. Medtem ko je vsebina prvega prispevka razvidna že iz naslova, omenjam, da gre v drugem primeru za literarni program, ki si ga zadaja mladi Tušek. »Herkul na razpotju«, ob zaključku gimnazijskega študija:

Pri vseh darovih, ki mi jih je dala šola, pravi, čutim v sebi praznoto in hrepenim po večjem delu, sklenil sem, da bom pisal. Pa kaj? Najprej pomisli na nabožne knjige, toda ta sklep kmalu zavrže, češ da je tega blaga že dovolj. Torej posvetne reči! Pa spet ga obidejo dvomi: Kaj pa brumni duhovniki poreko? Bom li srečen v strahu, zavolj kake »Ilirije oživljene« v bohinjske hribe pregnan biti? Torej tudi tega ne bom pisal! Vem, kaj mi je storiti: učene bukve bom pisal, takih bukev še ni med Slovenci. Toda kdo bo moje bukve kupoval? Kmetje še davke s težavo plačujejo, nikar, da bi kupovali bukve, ki jih ne razumejo. — Kaj naj torej storim? Kot v začetku, stojim tudi zdaj neodločen na razpotju. Ko sem se sam s seboj pričkal, pa sem že toliko napisal, da je za eno nedeljo v Vaje zadosti. — Kljub šaljivi obliki daje ta sestavek vtis, da ga je Tušek napisal iz resničnega doživljanja, kar je tudi najbolj verjetno.

Zadnji Tuškov prispevek v tem zvezku Vaj je *Sorica*,²⁹ topografski in etnografski opis gorenjske vasi, katere prebivalci so še v Tuškovem času uporabljali v medsebojnih pogovorih neko spakedrano nemščino. Zanimivo je, da je ta kraj skoraj istočasno opisal tudi sorški župnik Andrej Likar v Bleiweisovem Slovenskem koledarčku za leto 1856.

Tuškovi prispevki v Vajah torej še nikakor ne dajejo slutiti bodočega naravoslovca. Prav tako pa ne bi mogli šteti teh njegovih prvencev za dokaz izrazite literarne ambicije; saj ni kazal (v nasprotju z Erjavcem) ne takrat ne pozneje nobenega posebnega smisla za čisto leposlovno oblikovanje. Zato lahko pojmuemo njegovo sodelovanje pri Vajah predvsem kot odraz domoljubnega stremljenja enega odločnejših predstavnikov takratne gimnazijske mladine, ki jo je birokratsko razpoloženo šolsko vodstvo žalilo v narodnostnih čustvih. Seveda pa so vajejci s svojim nastopom dokazali poleg rodoljubja

tudi željo po samostojnem ustvarjalnem delu in sposobnost zanj. Gotovo so pomenile Vaje tudi za Tuška prvi upešen in spodbuden korak na poti njegovega javnega delovanja. Adekvatno področje za udejstvovanje njegovega talenta, ki ga je priznaval celo strogi sodnik, sošolec Simon Jenko (glej niže), pa je bilo vendarle — naravoslovje. Temu se je predal precej prej, kot se je izoblikovala literarna družba vajevecev. V življenjepisih Fr. Erjavca beremo, da sta s Tuškom kot dijaka pogosto zahajala v muzej in obiskovala šišenskega amaterskega naravoslovca (sicer trgovca) Ferdinanda Schmidta, ki jima je bil nesebičen mentor v praktičnem naravoslovju. Samo po sebi se razume, da sta se oba pogosto mudila v naravi, o čemer nam je Tušek ohranil nekaj zanimivih zapiskov v svojem izvodu Slovenskega koledarčka za leto 1854.³⁰

V Ljubljani je bila takrat še živa tradicija naravoslovnega delovanja, s katerim so pri nas začeli v 18. stoletju Scopolii in drugi tujci, pa so ga takoj nato uspešno nadaljevali domačini: Karel Zois, Franc Hladnik, v obravnavani dobi pa zlasti Henrik Freyer in Karel Dežman. Prav tedaj je široki svet prisluhnil vestem o lepotah in prirodnih znamenitostih Kranjske s Postojnsko jamo in Idrijo, našo naravo pa so obiskovali in proučevali najboljši strokovnjaki. Vendar pa Slovenci tudi z naravoslovnega področja niso samo prejemali; danes se premalo zavedamo, da je takrat na Dunaju slovelo poleg Kopitarja in Miklošiča tudi nekaj naših naravoslovcev, ki v ozkih domačih razmerah niso mogli do kraja uveljaviti svojih sposobnosti. Slovenec dr. Aleksander Škofic je leta 1851 na Dunaju utemeljil, izdajal in dolgo časa urejal Oesterreichische botanische Zeitschrift, centralno glasilo bivše monarhije, ki izhaja še danes. Prav tam se je izkazal kot prva avtoriteta v območju malakozologije Ljubljčanec Franc Cigler, kustos dunajskega Prirodoslovnega muzeja. Poleg čisto znanstvenih činiteljev pa so takrat zbujaile po vsej Evropi zanimanje za naravoslovje tudi fiziokratsko usmerjene vladavine, ki so si obetale večanje državnih dohodkov od izboljšanja poljedelstva, živinoreje, gozdarstva in rudarstva.

V takih razmerah so bile sredi preteklega stoletja med ljubljanskim dijaštvom zelo priljubljena poljudna predavanja iz botanike, ki jih je imel vrtnar Botaničnega vrta Andrej Fleischmann, uvedel pa jih je znameniti botanik Franc Hladnik. Čeprav ta predavanja niso bila obvezna, je imel Fleischmann vedno vse polno slušateljev, v nekaterih letih tudi dosti čez sto. V katalogih teh tečajev³¹ beremo imena ne le kasnejših naravoslovcev (Julij Glowacki, Edvard Hoffer, Janez Šafar), pač pa celó nekaterih prvakov našega leposlovja, kot so Simon Jenko, Janez Mencinger in Josip Stritar. Od drugih znanih javnih delavcev omenjam kot udeležence teh tečajev še na-

Ivan Tušek kot vajevec

slednje: Jožef Lesar, Janez Parapat, Tomo Zupan, Luka Lavtar, Anton Ogri-
nec, Franc Šuklje, Jožef Marn in Anton Stare. Tušek je ta predavanja po-
slušal v letih 1853 in 1854, torej kot šestošolec in sedmošolec. Morda jih je
obiskoval že v peti šoli, vendar katalog za leto 1852 ni ohranjen. Vendar pa ni
le vestno obiskoval omenjeni tečaj (kot pripominja Fleischmann za leto 1854),
ampak je že tedaj pridno zbiral med ljudstvom ter v tiskanih in pisanih virih
slovenska imena rastlin.³² Poleg naravoslovnih predmetov (iz katerih je vselej
prejemal znatno lepše opisne ocene kot iz jezikov) pa je bilo Tušku posebno
pri srcu tudi risanje, ki se ga je v višjih razredih prav tako učil kot prostega
predmeta in tudi v njem dosegal zelo lepe uspehe. Ker gimnazijski katalogi
vedno poudarjajo tudi lično zunanjo obliko njegovih pismenih izdelkov, kas-
neje pa je poučeval poleg naravoslovja tudi lepopisje, se zdi, da je imel
precej tenak estetski čut. Zato nas ne preseneča, da je ravno on opremil Vaje
z lepo izdelanim naslovom in z dvema risbama: v 1. zvezku ilustracijo k Er-
javčevemu članku Odesa, v 2. pa k Mandelčevi črtici Tihotapec.

Spričo tesnih vezi, ki so družile vajevece deloma tudi v kasnejšem živ-
ljenju, moramo spet obžalovati, da nam niti ti niso ohranili skoraj nobenega
spomina na Tuška. V tem pogledu lahko navedemo samo zanimiv Jenkov
epigram Tušku pod skupnim naslovom Součenci:³³

Sicer ga Bog ni zanemarił,
srce le babje mu je ustvaril.

Na podoben način Jenko prav tam ironizira vse součence; napisal pa je
te epigrame v juliju 1855, torej med pismeno in ustno maturo, kot nekak
povzetek lastne hudomušne sodbe o svojih gimnazijskih sopotnikih. Ker Jenko
to gradivo gotovo ni namenil javnosti, smemo verjeti, da je v njem brez pred-
sodkov svoje součence bolj karikiral kot objektivno portretiral. Če pa še
upoštevamo Jenkovo dostikrat jedko naravo, nam ta epigram brez konkret-
nega pojasnila ne more dosti povedati. Saj si je Jenko prav tam enako brez-
obzirno privoščil celó Stritarja.

Mnogokrat je že bilo poudarjeno, da so vsi vajeveci ohranili medsebojno
tovarištvo in zvestobo mladeniškim idealom tudi v času vseučiliških študij
na Dunaju. Kot dokaz te vzajemnosti so naši literarni zgodovinarji ob vsaki
priložnosti navajali zlasti Mencingerjeve čustvene reminiscence³⁴ na tista
srečna leta, ko je drugoval bivšim vajevcem, čeprav je bil dve leti mlajši od
njih. V tej kratki, toda plastični karakterizaciji dobe in oseb se spominja
Mencinger Tuška kot šaljivega družabnika, kakršen se nam deloma kaže
že v Vajah.

Ob pomanjkanju originalnih izkazov o tem, katera predavanja je Tušek
poslušal na Dunaju in kako je opravljal izpite, se bomo zadovoljili z njego-
vimi lastnimi navedbami o teh zadevah, ko je nastopil službo na ljubljanski
gimnaziji, datiranimi z 8. oktobrom 1871.³⁵ Da so ti podatki zanesljivi, je
še toliko bolj verjetno, ker jih je gotovo preveril ravnatelj Smolej na podlagi
originalov. Tu je navedeno, da je študiral na dunajski filozofski fakulteti od
oktobra 1855 do julija 1859, dne 3. junija tega leta pa je bil potrjen za pouk
fizike in prirodopisa v nemškem jeziku na višjih realkah.

Čeprav se je torej vestno pripravljaj na svoj bodoči poklic, je kot visoko-
šolec tudi pridno pisal v Novice, Slovensko koledo, zlasti pa še v Slovenski
Glasnik.³⁶ Razen narodnih pripovedk z Martinjvrha, ki jih je objavljaj v Glas-

niku in Novicah, je priobčil tudi več naravoslovnih člankov. Nekaj naravoslovnega gradiva je priredil po nemških izvornikih, vendar je marsikje tudi popolnoma samostojen; tako je n. pr. objavil v Novicah 1856 daljšo razpravo *Rastlina*, ki se po živahnem slogu in lepem jeziku lahko meri s podobnimi Erjavčevimi spisi (Marn poroča,³⁷ da je ta razprava izšla tudi kot samostojno delo).

Tuška moramo prištevati tudi k našim najstarejšim planinskim pisateljem. V Glasniku 1860 je objavil svoje *Potovanje* okrog Triglava, ki ga je takrat opravil v družbi prijatelja Antona, botanika (Lovšin domneva,³⁸ da je bil to Anton Heinrich, takratni gimnazijski suplent v Ljubljani). Glaser primerja³⁹ ta Tuškov spis z znanim Erjavčevim Ena noč na Kumu; še bolj upravičeno pa ga postavimo ob stran triglavski turi, ki jo je opravil Ivanov stric, zdravnik Mihael in jo opisal v Illyrisches Blatt 1853.⁴⁰ Vsekakor pa je to prvi opis vzpona na Triglav v slovenskem jeziku.

Svoje prvo službovanje je nastopil Tušek na višji realki v Schottenfeldu na Dunaju, najstarejšem zavodu te vrste v Avstriji; tu je bil v letu 1859-60 poskusni kandidat, naslednje leto pa neplačan asistent.⁴¹ S 1. oktobrom 1861 pa je prevzel delo na zagrebški višji realki, kjer je bil z dekretom z dne 6. junija 1865 definitivno potrjen v šolski službi.⁴²

V Zagrebu se je Tušek ponovno sešel z Erjavcem, ki je leto pred njim nastopil službo na istem zavodu; tu sta vzporedno delovala do jeseni 1871, ko je bil Erjavcec premeščen na goriško realko, Tušek pa na ljubljansko gimnazijo.⁴³

Po vojaških porazih, ki jih je Avstrija doživela v letu 1859, se je zrušil absolutistični Bachov režim; tedaj so Slovenci upali, da se jim bodo končno vendarle uresničile davne želje po slovenskem srednjem šolstvu. Naši narodni nasprotniki, ki so imeli slovensko ozemlje za področje, namenjeno germanizaciji, pa so te težnje zavirali z vsemi mogočimi sredstvi. Posebno priljubljen jim je bil izgovor, da se o slovenski srednji šoli ne more govoriti, ker Slovenci še nimajo lastnih učbenikov; pripravljanje teh učbenikov je bilo torej takrat zelo važno kulturno in politično vprašanje.

Tušek se je tej potrebi odzval še v času svojega bivanja v Zagrebu. Leta 1862 je priobčil v Slovenskem Glasniku *Najbolj potrebne stvari iz botanične terminologije*, leta 1871 pa v Novicah *Matematično terminologijo*. Leta 1864 je izšlo *Rastlinstvo*, učbenik za nižje gimnazije in realke, ki ga je Tušek prevedel iz nemškega jezika (medtem ko je Živalstvo istega avtorja Pokornega prevedel Erjavce). Ta knjiga, katere izid je omogočil z zbiranjem naročnikov Anton Janežič, je prvi slovenski botanični učbenik; drugo, izboljšano izdajo (1872) pa je založila Slovenska Matica. Ista založnica je leta 1869 izdala Tuškov prevod Schödlerjeve *Fizike*, dve leti pred tem pa njegov prevod Rossmässlerjevega dela *Štirje letni časi*. Zadnja knjiga je mikavno podana botanika na fenološko-ekološki podlagi; posebno važnost daje temu delu obsežen latinsko-nemško-slovenski imenik rastlinskih rodov, ki ga je Tušek objavil konec teksta.

Na ta način je Tušek že zgodaj vzpostavil tesne stike s Slovensko Matico; na njenem VI. občnem zboru dne 1. decembra 1870, ko je bival še v Zagrebu, pa je bil izvoljen v njen odbor, kmalu potem pa v tri odseke: za izdajanje šolskih knjig, knjig sploh in v odsek za mali naučni slovník.⁴⁴

Vzporedno s strokovnim delom je Tušek ta čas še naprej objavljajl poljudne naravoslovne članke v slovenskih revijah, n. pr.: *Naša obleka*,⁴⁵ *O ča-*

rovnih zeliščih,⁴⁶ Gad in njegov strup,⁴⁷ Čuti nas mamijo,⁴⁸ Vinska trta,⁴⁹ Drobne tičice naše dobrotnice⁵⁰ itd.

Na takrat šestrazredni realki v Zagrebu je Tušek ves čas poučeval matematiko, in sicer največ v višjih razredih, poleg nje pa leta 1861/62 tudi lepomis (v 1. in 2. razredu) in 1864/65 v 2. razredu fiziko. Za leta 1865—1869 je naveden kot knjižničar, v letu 1867/68 pa tudi kot varuh fizikalnega kabineta. V šolskem letu 1864/65 je daroval prirodopisnemu kabinetu herbarij s pretežno alpskimi rastlinami.⁵¹

Prirodopis rastlinstva

s podobami

Za spodnje razrede srednjih šol

izdal

Dr. Alojzij Pokorny.

izdal

Ivan Tušek,

učitelj v M. gimnaziji v Zagrebu.

Drugi predelani in popravljeno izdaje s 30 podobami

Zalozila in na svetlo dala
Matica slovenska v Ljubljani
1872.

1872
V PRAHU.
NATURALNI HERTIK MAYER
1872.

Druga izdaja Tuškove knjige
o prirodopisu rastlinstva

odbor za fiziko in matematiko tudi Ivan Tušek. O delu za slovar⁵⁴ je poročal Tušek Cigaletu, ki je v svoji znanstveni terminologiji prav tako uporabil več Tuškovih izrazov za botaniko, fiziko in matematiko.⁵⁵

Svojo premostitev v Ljubljano je Tušek dosegel z ministrskim dekretom dne 10. maja 1871,⁵⁶ ko je v kratki dobi federalizmu naklonjene vlade zavel v Avstriji nekoliko blažji politični veter; da je prosil za to mesto, pa ga je verjetno nagnil poleg drugih činiteljev tudi odnos do žene, ki je bila vzgojena v Ljubljani.

Tuškova žena Terezija Amalija se je rodila 11. oktobra 1840 v Postojni št. 72 tamkajšnjemu trgovcu Francu Romu in njegovi ženi Amaliji, roj. Frischholz; krstna botra sta bila okrožni kirurg Anton Taboure in zasebnica Jožefa Rom.⁵⁷ Amalija se je vsekakor že zgodaj za stalno preselila v Ljubljano, kot je razvidno iz podatkov o ljudskem štetju v tem mestu za leto 1857.⁵⁸ Za hišo št. 95 v tedanjem Šentpeterskem predmestju (sedaj Trubarjeva ulica 25) so navedeni tile stanovalci: Schreiner Matej, hišni lastnik in pasarski mojster, rojen leta 1808, in njegova žena Elizabeta, rojena leta 1812. Mož je imel kar pet pomočnikov in dva vajuca, kar dokazuje, da mu je obrt dajala dosti dela

in zaslužka. Vendar pa zakonca nista imela lastnih otrok, oziroma vsaj navedeni niso. Pač pa je tu zabeležena njuna pohčerjenka Amalija, rojena 1840; da gre tu res za kasnejšo Tuškovo ženo, je dokazano iz zapisnika o Tuškovi poroki v cerkvi sv. Petra v Ljubljani⁵⁹ dne 7. februarja 1864. Kot nevesta je tu navedena 23-letna, samska Terezija Amalija Rom-Schreiner, stanujoča v Šentpeterskem predmestju št. 95. Nevestini starši: Franc Rom, trgovec, in Amalija Frischholz. Posvojitelja: Matej Schreiner in Elizabeta Steiner. Kot prič sta navedena dr. Ivan Steiner, advokat, in nadporočnik Franc Kreipner; prvi je bil najbrž brat nevestine krušne matere, Kreipner pa mož ženinove sestrične, hčerke že omenjenega zdravnika dr. Mihe Tuška.⁶⁰

Kdo sta bila Amalijina posvojitelja? Iz podatkov v ljubljanskem Mestnem arhivu je razvidno,⁶¹ da je leta 1840 pasar Johann Steiner opustil svojo obrt v Ljubljani v korist zetu Mateju Schreinerju. Sicer pa Schreiner v Ljubljani ni bil domačin. Po istih podatkih⁶² je bil kmečki sin Matej Schreiner dne 9. marca 1839 odpuščen iz podložništva gosposčine Schwendt v sodnem okraju Kitzbühel na Tirolskem, da se sme naseliti kot pasar v Ljubljani.

Po poroki sta se Tuškova preselila v Zagreb, kjer so se jima rodili vsi otroci: Ljubica 26. oktobra 1864, Ivanka 1. aprila 1866 in Mihael (Miško) 27. septembra 1869. Za čas Tuškovega življenja v Ljubljani nimamo podatkov o njegovi družini, ker so po letu 1871 prvič popisali ljubljansko prebivalstvo 31. decembra 1880, ko je bil Tušek že skoraj štiri leta v grobu. Ob tem štetju⁶³ pa je stanovala vdova s hčerko Ljubico, preparantko, in sinom Miškom, gimnazijcem, na Bregu št. 8 (sedaj 10); hiša je bila tedaj last Slovenske Matice, od katere pa jo je leta 1887 kupil dr. Ivan Tavčar.⁶⁴ Poleg njih je na isti prijavnici zabeležena, a prečrtana, tudi hčerka Ivanka, tedaj gojenka ženskega penzionata na Dunaju. Prijavnici je priložen prepis Miškovega krstnega lista, v katerem sta navedena kot botra Matej in Elizabeta Schreiner; prijateljstvo med obema družinama je bilo torej res pristno in dolgotrajno. Med sostanovalci je naveden kot podnajemnik tudi kand. prof. France Kos iz Selse; imenovani zgodovinar je bil torej dober znanec bližnjega rojaka Tuška. Pri naslednjem štetju leta 1890 je bivala v istem stanovanju le še vdova Amalija s sinom Miškom, visokošolcem; kot občevalni jezik sta oba navedla, kakor že prej, slovenščino. Ob času popisa ljubljanskega prebivalstva leta 1900 pa Tuškov, kot kaže, ni bilo več v Ljubljani.

Andrejka poroča,⁶⁵ da se je Tuškova hčerka Amalija (najbrž drugo ime za Ljubico) poročila z Valentinom Miklanom, poznejšim gozdarskim svetnikom v Sarajevu, medtem ko je ostala Ivanka samska vzgojiteljica v Gradcu; za sinom Mijom, ki je posečal ljubljansko gimnazijo, pa da se sled izgublja. O imenovanem sem tudi sam mogel ugotoviti le to, da je res obiskoval ljubljansko gimnazijo, na kateri je maturiral leta 1887 in ob tej priložnosti navedel, da se namerava posvetiti vojaškemu poklicu.⁶⁶ Vendar pa se je ohranilo pri njegovih sorodnikih na Martinjvrhu izročilo, da je postal duhovnik, kar se ujema tudi s spomini nekaterih starejših prebivalcev Železnikov. Če je to res, pa ostane še vedno odprto vprašanje, kje je obiskoval bogoslovje; med semeniščniki zagrebške in vseh slovenskih škofij sem ga namreč zaman iskal. — Prav tako ni znano, kje in kdaj je umrla Tuškova vdova; v mrliških knjigah ljubljanskih župnij njena smrt ni navedena. Mogoče je, da se je preselila h kateri svojih hčerâ in tam umrla.

Službo na ljubljanski gimnaziji je Tušek nastopil v drugi polovici septembra 1871. Na zavodu so mu vsa leta drugovali nekateri znani kulturni

delavci, kot Pleteršnik, Marn, Gnjezda, Žakelj, Konšek, leta 1875/76 pa tudi Franc Šuklje. Tušek je poučeval prirodopis, matematiko in fiziko, večinoma v nižjih razredih; od leta 1873 pa do konca službovanja je zraven tega upravljal prirodopisni kabinet.⁶⁷

Razen stanovskih opravkov pa ga je v Ljubljani, še bolj kot v Zagrebu, zaposlovalo tudi izvenšolsko delo. Kranjski deželni odbor je leta 1872 izdal njegovo *Nizje merstvo*, prevod hrvaškega učbenika za gozdarje, ki obravnava

Prof. Ivan Tušek z ženo Amalijo
in sinom Miškom

merjenje zemljišč in višin na terenu, v založbi Slovenske Matice pa je leta 1875 izšla *Botanika*, Tuškov prevod 4. dela Schödlerjeve Knjige prirode. Ta knjiga zelo uspelo podaja osnovno znanje iz splošne in sistematske botanike in na ta način dopolnjuje prej izdano delo Stirje letni časi. Medtem pa se je Tušek ubadal tudi z delom za Mohorjevo družbo. Odbor te družbe je leta 1872 objavil v časnikih sklep, da bo družba izdala knjigo o človeških iznajdbah, in povabila strokovnjake, naj predložijo družbinemu tajniku osnutke ustreznih del. Temu pozivu se je odzval tudi Tušek s ponudbo, da napiše tako delo v šestih zvezkih po italijanski knjigi *La chiave della scienza*. Odbor je Tuškovo ponudbo soglasno sprejel.⁶⁸ vendar pa do izvršitve tega sklepa ni prišlo, ker založnik originala ni dovolil, da bi delo prevedli.⁶⁹ Približno v tem času je Šulek pripravljal za tisk svoj Jugoslavenski imenih bilja; na njegovo prošnjo mu je Tušek poslal za to delo vse slovensko gradivo, ki ga je zbral sam in še drugi Slovenci.⁷⁰

Od celotnega dela, ki ga je opravil Tušek kot Matičin odbornik, so nam danes znani le posamezni primeri. Tako beremo n. pr. v letopisu te ustanove za leto 1870, da je Tušek soocenjeval slovenski imenik prirodnin, ki ga je Matici brezplačno ponudil duhovnik J. Zalokar.⁷¹ V Matičinem arhivskem gradivu leta 1871 je ohranjen tekst Tuškove ocene prevoda Schödlerjeve Mineralogije, ki ga je oskrbel Janez Zajec, profesor v Novem mestu; pravopis in pravorečje tega prevoda Tušek precej graja.⁷² Tam je ohranjen tudi dopis iz Zagreba,⁷³ datiran s 23. februarjem 1871 in naslovljen bržkone na takratnega Matičinega tajnika Lesarja; pisava je Tuškova, pod njim pa je podpisan tudi Erjavec. Iz vsebine pisma je razvidno, da imenovana v njem odgovarjata na vprašanja, ki jih je obema dostavil Matičin odbor, in sicer zaradi izdajanja slovenskih šolskih knjig; takrat so namreč splošno pričakovali, da bodo naše srednje šole v kratkem poslovenjene. Največ dela in neprijetnosti pa si je nakopal, ko je 6. novembra 1873⁷⁴ po lastni pobudi prevzel mesto Matičinega tajnika; temu poslu pa se je prav tako prostovoljno odpovedal dne 16. februarja 1876.⁷⁵

Ker je Tušek že skoraj od svojih dijaških let pa do smrti krepko posegal v naše kulturno življenje, je imel gotovo precej več sodelavcev in prijateljev, kot moremo to danes ugotoviti. Od njegovih gimnazijskih učiteljev je imel verjetno nanj in sošolce največji vpliv Karel Dežman, ki je zrelejšim dijakom imponiral s svojim enciklopedičnim znanjem in svetovljanskimi nazori; predvsem pa jim je bil takratni Dežman vzor neupogljivega narodnjaka. Levec pravi,⁷⁶ da je Dežman s Tuškom, Erjavcem, Trdino in Levstikom »prebiral večno lepe srbske narodne pesmi«. Dežman pa je Tušku tudi kasneje ohranil prijateljstvo; saj ga omenja in pozdravlja v pismu Valentinu Zarniku z dne 9. januarja 1861.⁷⁷ V Matičinem arhivu je ohranjenih nekaj dopisov,⁷⁸ ki sta jih poslala Tušku razen Erjavca tudi naš znani fizik dr. Simon Šubic in matematik Luka Lavtar, rojaka iz Poljanske doline oziroma iz Železnikov; iz teh dopisov je razvidno tesno prijateljstvo obeh do naslovljenca. Med Tuškove ožje znance moramo šteti tudi starosto slovenskih planincev Franceta Kadilnika; ta je namreč opisal v Novicah izlet na Učko, ki ga je naredil 1874 v Tuškovi družbi.⁷⁹

Po podatkih, s katerimi razpolagamo, so mnogi Tuški zgodaj umrli, in sicer za obolenjem pljuč; ista usoda je doletela tudi Ivana. Spomladi 1876 je obolel za hudo pljučnico, ki jo je, telesno krepak, sicer premagal; podlegel pa je jetiki, ki se mu je razvila na podlagi prejšnje bolezni. Sredi februarja 1877 je skoraj popolnoma izgubil glas, zaradi česar je moral opustiti šolsko delo; od tedaj je naglo pešal, v začetku marca legel in umrl 10. marca istega leta, še preden mu je bil odobren bolniški dopust.⁸⁰ Pokopali so ga na pokopališču sv. Krištofa poleg njegovega strica dr. Mihe Tuška:^{80a} njegov nagrobnik je zdaj domnevno na ljubljanskem Navju.^{80b}

O Tuškovi smrti je poročal ves naš tisk. Zelo čudno pa je, da se je Slovenska Matica, kateri je Tušek žrtvoval dosti svojih duševnih in fizičnih moči, ob tej priložnosti omejila le na kratko ves o Tuškovi smrti.⁸¹ V letih 1867 do 1875 je umrlo Matici več zaslužnih članov: Anton Cojz, Matija Debeljak, Anton Lesar in Etbin Costa. Vsem tem se je Matica oddolžila z objavo njihovih življenjepisov in z nekrologi; Costi, ki smo ga dobili od Nemcev v slabo zameno za našega Dežmana, pa je priredila v sodelovanju z drugimi organizacijami naravnost bleščeč pogreb.⁸² Zato je stališče Matice ob Tuškovi smrti in pogrebu toliko bolj nerazumljivo. S tem v zvezi je značilno, da Tuškova vdova osmrtnice sploh ni objavila, vsaj v časnikih ne, udeležencem pogreba pa se je zahvalila v narodnostno nevtralni, poluradni Laibacher Zeitung.⁸³ Tu Matica ne omenja niti z besedo, medtem ko se zahvaljuje celo gimnazijskim učencem za udeležbo pri pogrebu in za darovane vence. Sicer pa tudi iz poročil o Tuškovem pogrebu ni udeležba Matice prav nikjer razvidna. V kratkem in nepodpisanem poročilu o tem pogrebu so Bleiweisove Novice celo utajile Tuškovo sodelovanje pri Matici; imenujejo ga le »profesorja tukajšnje gimnazije in velecenjenega narodnega pisatelja«. ⁸⁴ In vendar je Matica takrat celo svoje odboreve seje sklicevala s tiskanimi vabili!

Kaj je vodilo Matičin odbor, da se je odločil za abstinenco te ustanove pri Tuškovem pogrebu? — Nekaj let po Tuškovi smrti so objavile Novice⁸⁵ in Ljubljanski Zvon⁸⁶ hudo kritiko na račun Tuškovega in Lesarjevega tajnikovanja (pa tudi Costovega predsednikovanja) pri Matici. Tedaj so menda ugotovili, da je Tušek vodil precej površno evidenco članstva, kar je imelo za posledico njegov upad in celo denarno izgubo za Matico. Seveda pa krivda ni mogla biti samo Tuškova; pa tudi če bi bila, nam tako dejstvo ne bi moglo

odgovoriti na gornje vprašanje, ker so ga ugotovili (pa ne po Tuškovi krivdi) šele po Tuškovi smrti. Ker je vladala v teh letih med Staroslovenci in Mladoslovenci precejšnja strpnost, tudi politična razlaga našega vprašanja ni verjetna.

K sreči sta v sicer skromnem arhivu Slovenske Matice ohranjena dva zapisnika odborovih sej, ki ju je napisal Tušek sam kot tajnik in ki nam podajata dosti bolj pristno sliko ozračja na teh sejah kot pa natisnjena poročila. Ta dva zapisnika pa, se mi zdi, dovolj jasno kažeta, da je imel Tušek v odboru nasprotnike, ki so ga končno pripravili do tega, da se je 16. februarja 1876 tajništvu prostovoljno odpovedal.⁸⁷ Seveda pa je mogoče, da je k tej odločitvi pripomogla tudi Tuškova bolezen.

Iz zapisnika 35. odborove seje dne 26. maja 1875,⁸⁸ ki je obravnavala tudi razmere 10. občnega zbora, se vidi, da so nekateri odborniki z nevoljo omenjali slabo udeležbo članstva na omenjenem zboru. V naslednjem navajam besedilo točno po Tuškovem zapisniku:

»Marn pravi, da se je letos zato tako malo Matičarjev volitve udeležilo, ker se je premalo vabil razposlalo, ali pa prepozno. Tajnik reče, da mu rajni predsednik Costa nikoli ni povedal, da bi se bila kedaj povabila razpošiljala. Mislil je torej on, da je dovolj, ako se čas občnega zbora po časnikih naznani; dal je sicer nekoliko sto vabil na svojo varnost in nevarnost pri Blazniku tiskati, ktera vabila je on poslal bil gg. poverjenikom večjih poverjeništev; da bi pa vsacemu Matičarju posebej povabila pošiljal, to — si je mislil, bi prizadelo Matici preveč stroškov. — Odbornik Svetec Luka reče: Vzrok temu, da se je tako malo glasov oddalo, je bil edino le-ta: ker tega ni trebalo; — saj ni bilo nobene agitacije od nasprotne strani.«

Še bolj ostro stališče proti Tušku pa je Marn zavzel na odborovi seji dne 16. februarja 1876. O tej seji sta ohranjena dva zapisnika:⁸⁹ eden, koncipiran s svinčnikom, in drugi, popolnejši, napisan s črnilom in opremljen s pripombo: »Odobren v 38. odborovi seji 13. 7. 876.« Po prvem zapisniku je Marn tokrat vztrajno očital Tušku, da je imenik (gotovo v zadnjem Letopisu) »slabo natisnjen«. Napadenega je zagovarjal Solar, branil se je pa tudi sam; končno je vzkliknil: »Nihče mi ne pove, kaj imam delati (podčrtano v zapisniku, op. Z. B.). Dr. Costa me je sredi sobe postavil in rekel: Delaj!« — Kot sem že omenil, se je na tej seji Tušek odpovedal tajništvu, pa tudi vsem drugim dolžnostim v odboru.

S tem v zvezi pa je potrebno pripomniti, da tudi med Tuškom in Erjavcem odnosi niso bili vedno najboljše. To je razvidno iz Levstikovega dopisa, s katerim ta odgovarja Erjavcu in ki je datiran s 27. februarjem 1868.⁹⁰ Takoj v začetku pisma izraža Levstik Erjavcu svoje presenečenje nad Tuškovim zadržanjem, vendar pa iz njegovih besed ni mogoče ugotoviti, za kaj je pravzaprav šlo; ker nam tudi zadevni Erjavčev dopis ni ohranjen, je danes mogoče o vsem tem le ugibati. Iz raznih okoliščin se zdi najbolj verjetno, da so bila v ozadju kaka nesoglasja osebne značaja in ne morda politični motivi; v zadnjem primeru namreč ne bi bilo mogoče niti misliti na Tuškovo odborništvo in tajništvo pri Slovenski Matici po tem dogodku. Že prej navedeni dopis, ki sta ga Tušek in Erjavce pozneje skupno napisala Matici zaradi slovenskih učbenikov, pa dokazuje, da med njima kljub vsemu vendarle ni prišlo do dokončnega preloma.

Tušek in Erjavce pripadata prvi generaciji naših profesorjev naravoslovja, ki so se za to stroko usposobili z rednim študijem na univerzi. Pri-

rodopis (danes bolj točno: biologijo), ki so ga uvedli na avstrijskih srednjih šolah kot enakopraven predmet šele sredi preteklega stoletja, so še nekaj let pred njima poučevali nestrokovnjaki, ki so opravili iz tega predmeta povčini le kak tečaj. Ker ti učitelji niso imeli potrebnega znanja in so pouk naravoslovja v metodičnem pogledu radi natezali na tradicionalno filološko kopito, seveda niso mogli doseči niti zanimanja za ta predmet niti posebnih uspehov. Tušku in Erjavcu je torej pripadla dolžnost, da sta nam postavila temelje za pouk naravoslovnih predmetov, s tem da sta najprej oskrbela prepotrebno terminologijo za te stroke, nato pa še učbenike. Kot smo videli, niso Tuškove zasluge pri tem prav nič manjše kot Erjavčeve; Glaser⁹¹ in Prijatelj⁹² pa izrekata priznanje tudi njegovemu literarnemu slogu in lepemu jeziku.

Bil pa je Tušek, kakršnega poznamo po skupih podatkih iz njegovega kratkega življenja, bolj tih delavec kot polemična narava; njegova dejavnost, tudi izvenšolska, pa je bila vrhu tega takega značaja, da so jo poznali in cenili predvsem strokovnjaki in javni delavci, čeprav je z njo koristil vsemu narodu. Tuškova ulica v Ljubljani ali Škofji Loki in spominska plošča v Železnikih, kjer je imenovani prvič stopil v svet, bi oživili in ohranili spomin na zaslužnega rojaka, ki smo ga vse prezgodaj pozabili.

O p o m b e

1. Blaznik P., Kolonizacija Selške doline, Ljubljana 1928, str. 115. — 2. Andrija R., Selški predniki dr. J. E. Kreka, Ljubljana 1952, str. 75. — 3. Loški razgledi III/1956, str. 149. — 4. Nomina Juvenum in caes. ac caes. reg. Lyceo Labacensi... Anno MDCCCV. Secundae classis. — 5. Verzeichnis der Hörer der Theologie im dritten Jahrgange. 1815. (Sofijski arhiv v Ljubljani.) — 6. Schematismus von Krain und Kärnten vom Jahre 1826; isti vir za leto 1827. — 7. Mrliške knjige šentpeterske župnije v Ljubljani. — 8. Novice 1862, str. 422. — Glej tudi: Prijatelj I., Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina II, str. 167. — 9. Arhiv SM, fasc. 1871/I, št. 3. — 10. Arhiv SM, fasc. 1871/I, št. 7. — 11. Mestni arhiv v Ljubljani, fasc. 29-Ga IV/15. — 12. Isti vir. — 13. Katalogi ljubljanske gimnazije za leta 1847—1856 v ljubljanskem mestnem arhivu. — 14. Fran Erjavec, Zbrano delo I, str. 8—44. — 15. Gimn. katalogi za leta 1851/2, 1852/3 in 1854/5. — 16. Slodnjak, l. c., str. 59. — 17. Isti vir, str. 35—37 in 40. — 18. Slovan III/1886, str. 1—5. — 19. Ljubljanski mestni arhiv, fasc. 20-Ga II/1. — 20. Slodnjak, l. c., str. 55. — 21. Gl. op. 19. — 22. Gl. op. 19. — 23. Gl. op. 19. — 24. Slodnjak, l. c., str. 55. — 25. Isti vir, str. 54—55. — 26. Žilštanj. Vaje I, str. 17—19 (NUK, Ms 649); Kavkaz in odotno ljudstvo. Vaje I, str. 64—67, 87—89 in 115—116 (NUK, Ms 649). — 27. Slovenski Glasnik 1858 in 1859. — 28. En košček iz življenja učenca. Igra v enem delu. Osebe: učenec na ljubljanskem gimnaziji in suha mošnjica njegova. Vaje II, str. 6—10 (NUK, Ms 649); Nestanovitne. Vaje II, str. 40—45 (NUK, Ms 649). — 29. Sorica. Vaje II, str. 65—68 (NUK, Ms 649). — 30. NUK, R 72978. — 31. Ljubljanski mestni arhiv, fasc. 29-Ga IV/15. — 32. Rossmässler, Štirje letni časi, SM 1867 (predgovor). — 33. Obj.: Gangl, Simon Jenko, str. 100; Fr. Kos, Dom in svet XVI, str. 180. — 34. Mencinger, Moja hoja na Triglav. — 35. Gl. op. 51. — 36. Glej letnike 1855—1859 navedenih časopisov. — 37. Jezičnik XXVIII, str. 45. — 38. Lovšin E., V Triglavu in njegovi sosesčini, Ljubljana 1944, str. 151. — 39. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva III/2, str. 202. — 40. Gl. o tem tudi Planinski vestnik XXXIV/1934, str. 77 in 286—287. — 41. Festschrift zum 50. Jahres-Bericht der Schottenfelder k. k. Staats-Realschule im VII. Bezirke in Wien... Wien 1901, str. 2, 3, 78, 81; poleg tega: Fasc. 29-Ga IV/15 v ljubljanskem mestnem arhivu. — 42. Gl. št. 11 in naslednje vire: Osmo godišnje izvješće kralj. više realke u Zagrebu koncem školske godine 1862, str. 15, in Jedanajsto g. i. koncem š. g. 1865, str. 41. Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1877... Str. 48. — 43. Jahresbericht in fasc. 29-Ga IV/15 — kot zgoraj; dalje: Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus und Unterricht, Wien 1871, str. 108. — 44. LMS za leto 1871, str. 9, 10, 14 in 51. — 45. Slovenski Glasnik 1862, str. 127—132 in 191—199. — 46. Isti 1865, str. 51—55, 78—84, 117—125 in 170—171. — 47. Novice 1861,

str. 26—52. — 48. Novice 1866. str. 559—579. — 49. Cvetnik 1867. str. 24—26. — 50. Slovenske večernice 1861. str. 62—67. — 51. Gl. izvestja zagrebske realke konec šolskih let 1862—1871. — 52. Marn. Jezičnik XXVIII. str. 46. — 53. Gradja za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije II. str. 907. — 54. Rječnik znanstvenoga nazivlja, osobito za srednja učilišta. Po nalogu vis. kr. dalm. hrv.-slavon. zemaljske vlade sastavio dr. Bogoslav Sulek. Zagreb 1874. — 55. Cigale M., Znanstvena terminologija... V Ljubljani 1880 (predgovor. str. III/IV). — 56. Fasc. 29-Ga IV/15 v ljubljanskem Mestnem arhivu; Verordnungsblatt... kot op. 45; Sedamnajsto godišnje izvješće kralj. više realke u Zagrebu koncem šk. god. 1871; Jahresbericht des k. k. Obergymnasium zu Laibach... 1871. St. 55. — 57. Knjiga rojstev postojnske župnije za leto 1840 v Škofijskem arhivu v Ljubljani. — 58. Hrani Mestni arhiv v Ljubljani. — 59. Hrani Škofijski arhiv v Ljubljani. — 60. Andrejka R., Doneski k življenjepis dr. Mihe Tuška, Slovenec LXI/1955, št. 187 a. — 61. Reg. I, fasc. 429, spis št. 6540/1840, list 640—645. — 62. Mestni arhiv v Ljubljani; Reg. I, fasc. 594, listi 129—155. — 63. Podatki v ljubljanskem Mestnem arhivu. — 64. Vladislav Fabijančič, Knjiga hiš. 2. del: Novi trg, folio 465 (rokopisna knjiga v ljublj. Mestnem arhivu). — 65. Gl. op. 60! — 66. Gl. poročila ljublj. gimnazije za leta 1880—1888. — 67. Gl. poročila tega zavoda za leta 1872—1877. — 68. LMS za leto 1871, str. 18. — 69. Moder. Iz zdravih korenin... I, 2. snopič, str. 558 in 559, 558—559. — 70. Prim.: Sulek B., Jugoslavenski imenik bilja, Zagreb 1879, str. IX; Novice XXXVII/1879, str. 195. — 71. LMS za leto 1870, str. 8. — 72. Arhiv SM, fasc. 1871/I, št. 17. — 73. Arhiv SM, fasc. 1871/I, št. 22. — 74. LMS za leto 1874, str. 10. — 75. LMS za leto 1876, str. 221. — 76. Ljubljanski Zvon IX/1889, str. 255. — 77. Naši zapiski VI, str. 12—15. — 78. Arhiv SM, fasc. 1874, 1875 in 1876. — 79. Novice XXXII, 1874, str. 141 in 149—150. — 80. Slovenec V/1877, št. 29; Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach... 1877, str. 48. — 80 a. Slovenec V/1877, št. 29; Bajuk, Vodnik po ljubljanskih pokopališčih II, str. 19. — 80 b. Seznam spomenikov na Navju (dokument spomeniškega varstva za Ljubljano). — 81. LMS za leto 1877, str. 547. — 82. Novice XXXIII/1875, str. 57—59. — 83. Laibacher Zeitung 1877, str. 462. — 84. Novice XXXV/1877, str. 87. — 85. Novice XXXVII/1879, str. 100, in XXXIX/1881, str. 248. — 86. Ljubljanski Zvon I/1881, str. 254. — 87. Gl. tudi LMS za leto 1876, str. 221. — 88. Arhiv SM, sejni zapiski (rokopisi). — 89. Isti vir. — 90. Pirjevec, Levstikova pisma, Ljubljana MCMXXXI, str. 65. — 91. Glaser, Zgodovina slovenskega slovstva III, str. 202. — 92. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina II, str. 296.

Résumé

UN COMPATRIOTE OUBLIÉ — IVAN TUŠEK

Ivan Tušek appartient à la première génération des professeurs d'histoire naturelle qui ont enseigné dans les lycées de l'ancienne Autriche. A l'époque de son activité, on commençait à poser la question de la slovénisation de l'enseignement secondaire dans les provinces autrichiennes de langue slovène, qui était une question politique très importante. Ce fut en effet surtout l'enseignement que les adversaires nationaux des Slovènes exploitaient comme un moyen efficace de germanisation. Le gouvernement viennois centraliste envoyait les professeurs d'origine slovène de préférence dans les régions allemandes du pays, et il repoussait en même temps les demandes slovènes concernant l'enseignement en langue maternelle sous le prétexte qu'il n'y avait pas de manuels scolaires en slovène. Ivan Tušek se mit à l'oeuvre pour combler cette lacune: il composa, il y a juste un siècle, des terminologies slovènes pour la botanique, la physique et la mathématique, puis encore les premiers manuels de botanique et de physique en slovène. Il publia en outre de nombreux articles de vulgarisation du domaine de l'histoire naturelle, ainsi que les contes populaires de son village natif en Haute-Carniole. Il mérite d'être cité également comme membre actif et secrétaire de la Slovenska Matica, association qui s'occupait surtout de la publication des ouvrages scientifiques en langue slovène.